

HAINAN

UIT HET DAGBOEK VAN EEN KRIJGSGEVANGENE

Van Bladegem

TER GELEGENHEID VAN DE 10e HAINAN-REUNIE
GEHOUDEN TE EDE OP 11 SEPTEMBER 1971

Zeer geachte oud-kampgenoten,

Dit is slechts een greep uit mijn dagboek, dat ik in het kamp "TAN-TOEY" te Ambon begonnen was te schrijven, vanaf het moment dat het detachement "Ternate", waarbij ik als radiotelegrafist was ingedeeld, daar voet aan wal zette.

De namen van de personen in dit dagboek genoemd, velen van hen zijn reeds overleden, zijn U welbekend. Moge dit geschrift voor U als mede ex-krijgsgevangenen een verhaal zijn van een tijd, die nu ver achter U ligt en die U toch werkelijk beleefd hebt.

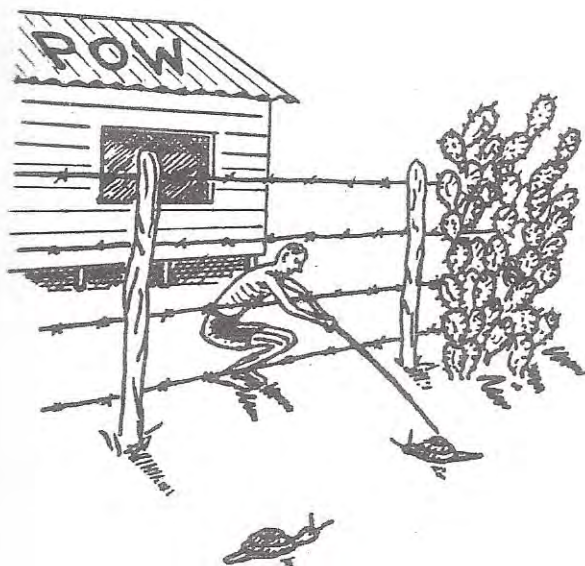
Een verhaal met prettige en minder prettige gebeurtenissen, die sommigen van ons zo gauw mogelijk willen vergeten.

Het is niet mijn bedoeling geweest om personen te kwetsen met deze opsomming van feiten.

Mijn opzet is: U met de mij bekende gegevens een herinnering mee te geven van de tijd, die wij gedurende de oorlog met Japan als krijgsgevangenen hebben uitgezeten in Ambon en Hainan (China).

Ede, 11 september 1971

H. G. Bergman

24 april 1942 te ongeveer 2 uur in de middag kwamen we te Ambon aan na een reis van ruim 30 uur per Japanse torpedobootjager. Per vrachtauto werden we naar het grasveld voor fort "Victoria" getransporteerd, alwaar we moesten wachten op nadere Japanse instructies. Commandant van het detachement Ternate was de kapitein van de Infanterie A. Zondag. Tot dit detachement behoorden ook de sgtn. maj. Slimmen en den Hertog, de sgtn. Visser, Pino en van Elven en de radiotelegrafisten de Mey en Loof. Ik was nooit eerder op Ambon geweest en keek dus behoorlijk rond wat er also te koop was. Even later kwam er een personenwagen, waaruit een paar Japanse officieren stapten en een tolk, die ons in het Maleis toesprak. Hij vertelde o. a. dat we in een kamp zouden komen, waar reeds Hollanders zaten en dat dit kamp was afgescheiden van het Australische kamp, middels prikkeldraad. Hij liet zo doorschemeren, dat de Hollanders de opdrachten van de Japanners niet zo goed opvolgden als de Australiërs en dat wij als nieuwelingen het voorbeeld van de "Aussie's" maar moesten volgen en als wij het goed deden, wij nog wel eens op vrije voeten konden worden gesteld. Daarna onze spullen uitgepakt en door de Jappen werd een inspectie gehouden. Vervolgens op de vrachtauto geklommen en naar onze nieuwe verblijfplaats gereden.

De eersten, die ons tegemoet liepen toen we uit de vrachtauto stapten, waren de le luitenanten de Jong en Prins. Wat me bijzonder opviel waren de bruinverbrande en gezond uitziende bodies van de krijgsgevangenen. Ik had verwacht magere, bleek uitziende mensen te ontmoeten, daar ons op Ternate door de Jappen verteld was, dat de krijgsgevangenen op Ambon op uitgehongerden leken. Onder de jongens zag ik nog enkele bekenden, die ik op Tjimahi al eerder had ontmoet. Waar men bijzonder gretig naar verlangde was nieuws! Ik vertelde hen het laatste nieuws, dat we op Ternate via de radio hadden gehoord. Om 3 uur werd er op een stuk ijzer geslagen bij de keuken. Dit was het sein om thee en "kolak" te halen, wat voor ons een verrassing was. Om 6 uur ging weer het belletje voor het avondeten en om 7 uur voor het avondbroodje met thee. Voor ons, die tijdens onze gevangenschap op Ternate geen brood hadden gezien, was dat iets fantastisch. Toen ik in de barak een plaatsje kreeg aangewezen, viel me in het bijzonder op, de oude sergeant Hertig, bij wie ik me later aangesloten heb als drumgenoot. Die nacht sliep ik onder het tampatje van de heer Visser John, van beroep onderwijzer te Ambon.

30 april 1942, verjaardag van H.K.H. Prinses Juliana. Rooster als volgt:
06.45 uur brood met koffie. 07.30 uur aantreden zoveel mogelijk in uniform in carree en toespraak van de lt. kol. Jager van de Marine en van de lt. kol. Kapitz van de Landmacht. Het zangkoor o.l.v. de adjudant v. Hemert zong het Wilhelmus. 10.00 uur verstrekking van een suikerbroodje en koffie.
14.00 uur verstrekking van watermeloen met thee.
17.00 uur verstrekking van snert.
17.30 uur zanguitvoering van het koor en muziek van de Australiërs, die bij ons in het kamp kwamen. 18.15 uur verstrekking van brood en drie oliebollen.

1 mei 1942, van Manokwari drie man aangekomen. Sergeant van Lochem, kanonnier Piet Lohman en mil. sld. Deken. Vandaag werden de onderofficieren van de manschappen gescheiden en kregen een pas gebouwde barak ter beschikking, de z.g. 4e barak, oftewel "zakkenbarak" genoemd. Die dag was er "koolwater" binnen gesmokkeld.

Zowel bij de officieren als bij de onderofficieren werd geweldig veel lawaai gemaakt die avond. De volgende dag was de overste Kapitz behoorlijk uitgevaren tegen de officieren, die zo'n kabaal hadden gemaakt. Kanonnier Snoeren aan de Japanse wacht "knijp" gezet vanwege dienstweigering bij binnendienst.

10 mei 1942, herdenkingsdag van de inval in Nederland. Te 07.30 uur aantreden zoveel mogelijk in uniform, waarna de overste Kapitz (goed redenaar) een speech hield.

Daarna één minuut stilte waarop het koor het Wilhelmus zong. Vandaag ook de prijsuitreiking van de gehouden bridge-drive. 1e Prijs een kip, zelf te vangen in het kippenhok; verdere prijzen: 10 eieren, een fles ketjap, 4 plukjes tabak, 2 blikjes schoensmeer, een spiegeltje, vijf schriften, enz.

Een maal in de week werd in een barak buiten de omheining "Pasar" gehouden. Het eten op "TAN-TOEY", zo heette ons kamp, genoemd naar de eigenaar, was over het algemeen slecht. Alleen de krijgsgevangenen die nog wat geld hadden, konden via de "pasar" vruchten, eieren, enz. kopen, om het potje wat smake-lijker te maken. Dus zij, die geen geld hadden moesten toekijken.

Het geschreeuw in die tijd van: "Slagschip in de grond geboord!" en "kruiser getroffen", enz. was niet van de lucht. De z.g. "slagvloot-periode" was toen bijzonder populair en iedere ochtend en avond hoorde je het op de barak. Wij hadden ook geen elektrisch licht, maar elke "drum" had z'n olielamp-je op tafel staan.

Als je 's avonds de barak binnen kwam, kreeg je echt de indruk op een "Pasar-malam" te zijn. Hier zag je ze kaarten, daar dammen, iets verder beoefenden ze het "Vlootspel". Het was in het kamp in deze beginperiode echt gezellig.

13 mei 1942, de vorige dag om 05.00 uur in de middag een geallieerd vliegtuig beschoten door Japans afweergeschut. Vandaag mil. soldaat Paap, vanwege dienstweigering, bij de Japanse wacht "knijp" gezet. Hij heeft daar van 13 tot 18 mei gezeten en kreeg 2x per dag eten. In de middag te $\pm$ 5.30 uur vliegtuigen gehoord en gezien. Acht à negen vliegtuigen deden een aanval op de haven. Het waren Lockheeds en hun doel: Japanse schepen, die in de haven lagen. Heel duidelijk zag je de bommen vallen. Door het afweergeschut werd een geallieerd vliegtuig neergeschoten, dat brandend in zee stortte. Later hoorden we van de bevolking, die ons kamp passeerde en ook uit andere bron, dat er twee schepen van de Jappen in brand waren geraakt en 4 getroffen, waarvan een gezonken.

22 mei 1942, te $\pm$ 06.00 uur in de middag bombarderen 8 vliegtuigen Japanse schepen in de baai. Het lawaai van het geschut was niet van de lucht. De vliegtuigen vlogen over ons kamp en werden door 6 Japanse jagers achtervolgd. De lichtkogels van het Japanse afweergeschut waren heel duidelijk waar te nemen tegen de heldere hemel en er was niet één kogel die de "bombers", want dat waren het, raakte. Tegen de avond zagen we 3 Japanse jagers terugkomen en naar later werd vernomen, moesten er 3 Japanse jagers zijn neergeschoten en 2 Geallieerde bommenwerpers.

10 juni 1942, vandaag voor het eerst corvee voor de Jappen moeten doen. De Jappen vroegen 80 man om bommen te sjouwen op "Halong". Nieuwe regeling getroffen, dat de adjudanten en sergeant-majors, die tot nu toe alleen weekdienst kregen, ook mee moesten doen met corvee.

26 juni 1942, is voor het kamp een ongeluksdag. Wij moesten in opdracht van de Jappen bij Paso landmijnen opruimen, waarvoor 20 man werd gevraagd. Commandanten voor dit karwei waren de le lt. Huizing en ltz. v. d. Stok. De landmijnen waren door Hollanders gelegd en wij moesten het dan ook maar opruimen, vonden de Jappen.

Bij het onschadelijk maken werden 4 man van ons gewond t.w. sgt. Lubbers, Bierenbroodspot, Hodselmans en Paschier.

Hodselmans bleek na onderzoek 7 gaatjes in de darm te hebben. Lubbers had een gat in zijn knie, Paschier in zijn arm en Bierenbroodspot was in zijn dij getroffen.

Met Hodselmans, die naar de stad vervoerd moest worden, hadden we meer moeilijkheden. Eerst kwam er een Japanse dokter en een officier kijken naar de gewonden, die in de z.g. gymnastiekzaal lagen. Pas ongeveer 5 uur nadat dit incident had plaatsgevonden, werd Hodselmans weggebracht naar de stad voor operatief ingrijpen. Mede tengevolge daarvan overleed vriend Hodselmans op 27 juni 1942. De begrafenis van Hodselmans vond plaats op 28 juni. Van te voren hadden de Japanse kampcdt. en de tolk Mr. Iké de dode bezocht en de laatste eer bewezen. Bij het graf werd gebeden en ook de Australische pastoor was er bij tegenwoordig, die in het Engels bad. 's Middags hebben we 2 paarden voor de slacht gekregen (Japanse mentaliteit). De openbare verkoping van de spullen van Hodselmans bracht nog aardig wat op ! 3 Stel grijs-groen à f 40,--, 1 bamboehoed f 20,--, 1 mil. mantel f 35,--, 1 veldzak f 20,--, 1 tirailleurfluitje f 10,--, 1 paar veters f 3,--, een stang waszeep f 3,--, enz. De totale opbrengst was f 411,-- en werd aan zijn vrouw afgedragen.

12 juli 1942, zeer sombere dag vandaag. Even moet ik vertellen, dat we gisteren de 11e juli z.g. inkoopdag voor het kamp hadden, waarbij onze inkoper de sgt. maj. Waldijk betraapt werd met briefjes, van enkele gehuwden onder ons, die hun echtgenotes in het evacuatiekamp klandestein hadden geschreven.

Waldijk werd toen geboeid naar het huis van de Jappen gebracht. De Japanse kapitein Ando (snorrebaard) heeft hem ook nog bezocht.

Vandaag dan aantreden voor appél. De Japanse kampcommandant telde persoonlijk de krijgsgevangenen. Hierna moesten de mensen, die een briefje geschreven hadden uittreden. 33 Man traden uit t.w.: kap. Ukkerman, lt. van Sandick, sgt. Ravenhorst, kap. de Jongh Swemer, lt. Kreuts-Lichtleijner, sgt. Leistra, Dr. Ehlehart, lt. Reedert, sgt. Hogendoorn (fourier), Dr. Sollewijn, olt. van Raam, sgt. Bos, dominee van Leeuwen, sgt. Soeters, sgt. Biermans, sgt. van Brussel, sgt. Bertling, sgt. maj. Hansma, sgt. Oosterhout, sgt. Stakenburg, sgt. maj. van Asselt, sgt. Navest, sgt. Ubbink, sgt. maj. v. Eijndthoven, sgt. Krebs, sgt. de Rooy, sgt. maj. Koppenol, sgt. van Dijk, sld. Boelens, Deken, Klabbers, van Zuylekom en van Dieyen.

Ik zie het tafereel nog voor me. De tolk Iké, die Boelens sloeg en trapte en daarna de lt. Kreuts sloeg en schopte. Hij zei o.a. "Jij bent geen officier en ga daar maar staan bij de soldaten".

De kap. Hesterman, die het Engels van mr. Iké vertaalde in het Hollands zei ons dat we dat nooit meer moesten doen en een ieder moest zijn hand opsteken om het te bekrachtigen.

Vervolgens werden de 33 man naar de oude inkooploods gebracht, alwaar ze in de houding moesten blijven staan. Af en toe mochten ze op de plaats rust gaan staan en slechts een keer mochten ze zitten. Boelens werd geboeid naar de wacht gesleept. Om 12 uur kregen deze mensen geen eten.

Te 2.15 uur in de middag kwam de kap. Ando met 33 Japanners per vrachtauto aan. De Jappen stormden het kamp binnen en zochten naar stukken hout of anderszins. Er was er een bij die een linggis (ijzeren staaf) meenam. De 33 man werden toen naar boven (huis Iké en kampcdt.) gebracht alwaar ze een toespraak kregen te horen van: "Je kop moet er af", enz. enz.

Daarna moesten enkelen met de armen omhoog gaan staan, weer enkelen moesten knielen en anderen met de hand op de grondvoorover gaan staan.

Achter elke krijgsgevangene stond een Jap met een stuk hout of ijzer.

Na een fluitsignaal van kap. Ando begonnen de Jappen er op in te slaan.

In ons kamp kon je het geschreeuw van de Jappen en het gekerm van onze mensen duidelijk horen. (Op die afstand zag ik de Jappen op hun rug en ik zag hen op en neer gaan). De eerste klap die de lt. v. Sandick kreeg, was op het hoofd met een stuk ijzer. De Jappen sloegen de mensen tot bewusteloos toe, en op het eind heeft Ando ze elk nog 2 tikken gegeven. Daarna vertrok de beul met zijn soldaten.

De kampcommandant en de soldaten van onze kampwacht kwamen toen met sigaretten, koekjes, melk, enz. en de zwaar gewonden werden in de schaduw gelegd. De heer van Dieyen heeft geen klappen gekregen vanwege zijn witte haar. Dokter Sollewijn heeft op handen en voeten kruipende nog verschillende mensen zoveel mogelijk medisch bijgestaan.

Per brancard hebben we toen ongeveer 25 man naar het kamp gedragen, daar armen of benen gebroken c. q. gekneusd waren. De lt. Reedert o. a. had 2 armen gebroken en een beenwond; lt. van Sandick 2 gebroken benen en ernstige hersenschudding; van Zuylekom lichte hersenschudding; Oosterhout een paar gebroken ribben en elleboog uit lid; Krebs arm op twee plaatsen gebroken, enz. enz.

13 juli 1942, 's nachts te 12.15 uur lt. van Sandick aan zijn verwondingen overleden. De moordenaar, de Japanse kap. Ando heeft het lijk ook een bezoek gebracht en een krans op de kist gelegd. Vandaag uit de cel ontslagen de sgt. maj. Waalwijk. Op 17 juli overleed te 04.15 uur 's nachts de lt. Kreuts gevolgd door de lt. Reedert op 23 juli, aan tetanus.

31 juli 1942, vandaag corvee aan de haven. We moesten kolen laden voor een Japanse torpedojager. Toen dit schip gemeerd lag, kwamen er 7 zusters (nonnen), 1 pastoor en 3 burgers het schip af. Ook een groot aantal Japanse troepen en 1 gewonde Jap op een brancard, kwamen het schip af. Na afloop van dit corvee, bij het naar huis gaan, zagen we in de tuin van de burgemeester die 3 burgers elk aan een boom vastgebonden.

11 augustus 1942, tegen de avond + 18 bommenwerpers (Geall.) laag over de baai zien vliegen. 's Morgens vroeg corvee. Uitgerukt om een boot uit het zand te graven. Te + 12.45 uur luchtalarm. Peperstraten kreeg 5 klappen van de Jappen.

Sinds een dag of vier was de adjudant Pese-Binkhorst bezig met het z.g. "Kruishoutje" geesten op te roepen. Volgens dit kruishoutje zouden op 5 september de Amerikanen komen, dus de bevrijding.

14 augustus 1942, heeft Joop de Bree een kat geslacht en met zijn drum heerlijk opgegeten. Anderen hebben moeite gedaan om de hond van Krebs te mogen slachten, doch dat werd afgeketst. (lekker vet).

23 september 1942, de Amerikanen op Ambon! De Jappen hadden 4 Hollanders en 9 Amerikanen krijgsgevangenen gemaakt. Ze hadden + 4 weken in een prauw rondgezwakt en zijn daarop 40 dagen in fort "Victoria" "knijp" gezet. Van de nieuwaangekomenen hoorden we ook, dat de ontvluchte Engels en Weichers in Melbourne zaten. Die twee waren heel in het begin uit kamp Tan-Toey weggelopen. De nieuwaangekomen Hollanders waren: Mulder, telegrafist bij de KNILM, Wijnbergen, inspecteur van politie, Heijnen, ambtenaar Binnenlands Bestuur en Bout, sgt. van de Infanterie.

30 september 1942, sinds enige tijd werken we in de buurt van het vrouwenkamp en dan probeerden de vrouwen altijd ons in het vizier te krijgen. Vooral voor de dames, wier echtgenoten met ons samenwerkten, was het prettig, manlief weer eens te zien. Praten was uitgesloten, daar we ongeveer 100 meter van elkaar verwijderd stonden. Ingaande vandaag echter hebben de Jappen alles wat maar enig uitzicht bood op ons werk, dichtgemaakt met planken.

2 oktober 1942, voor het eerst werden we in het hospitaal gewogen. Tijdens corvee grintpiekelen werden we door de Japanse koelies betrapt op pisang, koolwater, koekjes en kleren. Dezentjé heeft nog een flinke klap gekregen.

4 oktober 1942, aankomst 2e ploeg Amerikanen. 1 kapitein en 4 minderen. Van de Jappen kregen we opdracht om per dag 10 Japanse woordjes te leren. Ook hoorden we, dat we binnen 10 dagen zouden vertrekken.

20 oktober 1942, de hond van Krebs heeft 5 jongen gekregen. Vandaag goed gefourageerd: 4 zakken rijst, 50 kg meel en een paar blikjes sajoergroenten voor 4 dagen.

23 oktober 1942, algemene inspectie van de beul Ando. 12.30 uur aantreden op de weg, waar Ando met een 15-tal soldaten zijn inspectie hield. Veel werd er door hem weggegooid en ook veel dreunen zijn er gevallen o. a. de dominee en de kap. Elemans kregen er wat van mee.

Toen de inspectie was afgelopen moesten we al onze spullen oppakken en een paar keer de weg voor het kamp aflopen met de zak op de rug. Ook de officieren moesten meelopen. Een vrachtauto vol met boekjes, tijdschriften die heel zuinig waren bewaard, schriften, enz. werd naar Ambon gereden.

Er werd bekend gemaakt, dat we de 25e zouden vertrekken. Waar zouden we naar toe gaan ? Formosa en Hainan lag op ieders lippen. Misschien iets met zoutmijnen ?

25 oktober 1942, de grote dag ! Aantreden op de grote weg en bagage uitgepakt voor een laatste inspectie van Ando. Voor zijn vertrek heeft hij nog een speech gehouden waarin hij o. a. zei, dat de Japanners toch wel eerlijk en goed zijn. Op last van de overste moesten we toen groeten en daarna met viere tot Batoe Merah lopen o. l. v. de kap. Eeftink, waar we in gereedstaande auto's stapten. Te + 12.00 uur aan boord gestapt waar de officieren en het hospitaal in het voorruim en de rest naar het achterraum werd gedirigeerd. In totaal waren we met 500 man aan boord gestapt, Hollanders en Australiërs. Aan boord moesten we zelf koken. Er waren 6 W.C.'s aan stuurboordzijde en 3 links en rechts achter in het schip in de mijngaten. (mijnneveger).

26 oktober 1942, we vertrokken precies om 08.30 uur. Er voer een torpedojager voor ons uit en een vliegtuig bevond zich in de lucht. Tegen 6 uur in de avond meende ik 6 schepen te zien tegen de horizon. Vlak daarop klonken 8 stoten op de trompet. De kanonnen aan boord werden in de richting van die schepen gedraaid en ik dacht, nou gaat het spel beginnen. Dit alles bleek echter een oefening geweest te zijn wat zich iedere ochtend en avond tegen 6 uur afspeelde. Vanaf 6 uur was het verboden te roken en om 8 uur in de avond moesten we als vee het ruim in. In het ruim lagen we zowat op elkaar, zo weinig plaats hadden we.

29 oktober 1942, passeerden we de Soela-eilanden en vanavond de baai van Mindanao. Het eten aan boord was niet slecht. We kregen voor ontbijt biscuit met corned-beef en 2x rijst of z. g. stampot van "Tales".

30 oktober 1942, we passeerden de Philippijnen. Verschillenden van ons zijn zeeziek geworden. Het schip stampte behoorlijk. Te ongeveer 5 uur in de middag Roode-Kruisschip gepasseerd. Het kruis op de schoorsteen was verlicht.

2 november 1942, nog steeds verbazend slecht weer. Grote golven sloegen over dek, waarbij de kookkachels en blikken omvielen. Uit de kookketels liep het kookwater.

3 november 1942, het blijft slecht weer. Te ongeveer 9 uur waren de Jappen aangetreden op voor- en middenstuk, met front naar stuurboord. Er werd "geef acht" gecommandeerd en de vlaggenparade geblazen.

We varen momenteel West. De andere dagen steeds Noord-West gevaren. Tegen 3 uur kregen we een stuk zeep. Aan boord werd zware ruilhandel tussen de Australiërs en de Hollanders gedreven. Voor wat tabak kreeg je een broek of hemd, daar ze beter in hun kleding zaten dan wij.

4 november 1942, + 9.00 uur 's morgens gingen we op de rede van ons toen nog onbekende land, voor anker. Hier kregen we van de Jappen de man 2 injecties tegen cholera en typhus. Aan land gingen we echter niet want om + 5.15 uur n.m. vertrokken we weer in W.-richting.

5 november 1942, + 8.30 uur v.m. lagen we stil op de rede van het toen ons nog onbekende Hainan. Te + 11.30 uur gingen we van boord met kabels en een eind touw en sprongen op een lichter. Daarna moesten de officieren er uit en middels een motorboot die aan stuurboord lag aan land gebracht. De officieren al lopend naar het kamp zonder bagage. Wij vertrokken later, daar we eerst de bagage moesten helpen uitladen. Toen dat gebeurd was gingen ook wij met onze spullen op de rug op weg naar onze nieuwe verblijfplaats. Brandend heet scheen de zon op onze vermoeide lichamen. Links en rechts van ons niets dan zand met geweldige cactusplanten. Ook kwamen we voorbij zoutpannen en sawah's. De weg was bijzonder slecht en voor ons kwam er geen eind aan. Eindelijk, na naar mijn schatting 5 km gelopen te hebben, kwamen wij aan een paar grote barakken die in een omheind veld stonden. Een Brits-Indiër stond op post, met een speer in de hand. In de barak kregen we een plaats aangewezen en ontvingen elk een "tiker". De keuken was groot en zindelijk. De hoofdofficieren en enkele andere officieren kregen een krib. Vandaag rijst met ketimoen en wat zalm uit blik.

We werden toen in bakken ingedeeld met de oudste als baks-commandant en een bak-zeuntjesstelsel werd ingevoerd zoals bij de Marine.

6 november 1942, in totaal waren we met 237 Hollandse krijgsgevangenen en 263 Australische. De Japanse kolonel Kondo heden speech gehouden. Hij zei o.a. dat we geen vijanden maar vrienden waren van hen. Hij hoopte dat we met hen zouden samenwerken en de minste overtreding van ons zou zwaar worden gestraft. Nu pas weten we officieel dat we in China en wel op het eiland Hainan zitten, daar de overste een afschrift kreeg van de brief van Kondo, waarin onder zijn handtekening stond, Hainan etc. We kregen de man een Japanse klamboe. Verder werden er 2 compagnieën geformeerd en deze weer onderverdeeld in secties.

12 november 1942, ieder kregen we een wit lapje van de Jappen waarop onze naam en rang en nummer in het Japans stond. Dit lapje moesten we op onze kleding bevestigen. Ingaande vandaag ben ik dan nummer 211. De Japanse kampcommandant bevorderd. Hij heeft er nu een sterretje bij gekregen.

13 november 1942, 120 man Holl. en Austr. met schop en pikhouweel aan de weg. Er werd bekend gemaakt dat er een typhoon op komst was. Het waait en regent ontzettend. Overal lekt het in de barak. Door het bijzonder slechte weer vandaag de 16e november, niet gewerkt. Een gedeelte van de Jappen, die in de barakken naast ons lagen is vertrokken.

26 november 1942, geruchten doen de ronde, dat de Amerikanen al 2 maanden lang vechten in Frankrijk; Hong-Kong door de Geallieerden bezet. Ook Java, Sumatra en Nieuw-Guinea door de Geallieerden bezet. Oorlog tussen Rusland en Japan.

27 november 1942, onze dokter, die bij de Jappen om leverinjecties vroeg, kreeg een stuk lever. Vandaag 15 man corvee uitgegaan. Om 6.00 uur in de avond waren ze nog niet terug. Een gewapende Japanse patrouille werd er op uitgestuurd. Kort daarop schoten gehoord en te + 8.20 uur kwamen onze mensen terug en kregen koud eten. Het bleek dat ze verdwaald waren. Vandaag een Australiër door zijn commandant, de kolonel Scott, gestraft. Hij moest vanaf 1 uur in de middag tot 8 uur in de avond met een bak water in zijn handen onder de vlaggestok staan.

2 december 1942, de eerste Nederlander op Hainan overleden. De heer Hollander, hoofd van de MULO in Ambon, gestorven. Peperstraten, door dokter von Metzsch aan zijn blinde darm in de stad geopereerd. In het kamp had onze medische staf niet de beschikking over instrumentarium of anderszins.

10 december 1942, ongeveer 100 Chinese vrouwen, mannen en kinderen kwamen bij ons aan de weg werken. Om 08.00 uur de man 11 pakjes sigaretten gekregen. Het is bar koud, bijna niet om uit te houden. Vandaag 26 man havencorvee. Ze moesten in de barre kou door het water lopen met een baal rijst op de rug.

24 december 1942, de vooravond van Kerstmis. Van de Jappen hebben we de man 15 stuks sigaretten, 3 koekjes, een paar sokken en 2 doosjes lucifers gekregen. Cabaretuitvoering van de Australiërs. Voor het eerst kwamen wij, d.w.z. de Rascals o.l.v. de heer Hegt, op de planken.

31 december 1942, voor het eerst kregen we Japanse zoute kersen bij het ontbijt. Tevens zanguitvoering van de Hollanders. Cabaretuitvoering van Quo Vadis. Het was schitterend. Ook de doden werden op het toneel middels een stuk, herdacht. Een ander tafereel was de kinderbede. Dat Pappie toch gauw terug mocht komen, want mammië was zo alleen met de kleintjes. Ontroerend mooi, velen in de barak hadden tranen in de ogen. Na afloop hield de overste Kapitz in de barak zijn Oudjaarsrede. Hij was er zeker van dat we het volgend jaar thuis zouden vieren, ons oud- en nieuwjaar. We zullen zien in hoeverre hij gelijk kan hebben. De man kregen we drie koeken. Ik zal er hier even aan toevoegen waarom ik altijd de verstrekkingen uit de keuken neerschrijf. In ons bestaan als krijgsgevangenen is de enige belangrijke afleiding: het eten. Ons dagelijks rooster, ook vaak op zondag is: ontbijt (zo je 't noemen mag), werken, lunch, werken, avondeten, slapen. Dag in, dag uit. Als we dan ook eens, buiten het gewone potje iets extra's verstrekt krijgen, is het voor ons altijd een verrassing en noteer ik deze bijzonderheden als een belangrijke gebeurtenis.

5 januari 1943, Japanse kranten binnen, die we van de Jappen hadden ontvangen. De Jappen waren er niet van op de hoogte dat ltz. van Vliet, die de Japanse karakters in het Nederlands kon vertalen, ons op die manier op de hoogte hield van de gebeurtenissen in de wereld. Deze kranten waren van 19-20-21 en 22 december. Als de heer van Vliet zijn nieuws voorlas, moest er altijd een uitkijk van ons de Jappen in de gaten houden. "Rood voor" was het signaal dat er een Jap in de buurt was.

10 januari 1943, de majoor Tieland en de majoor dokter Peiffer opgenomen, zodat alleen het "Battle-ship" een oneerbiedige uitdrukking voor de overste Jager van de Marine, in de stafkamer bleef, daar reeds eerder overste Kapitz was opgenomen. We hebben nu 72 patiënten in het hospitaal liggen.

25 januari 1943, dokter von Metzsch kreeg bij de wacht twee klappen in zijn gezicht, omdat hij bij thuiskomst van Hokorei zich niet had gemeld.

1 februari 1943, de Australiër Mac Dougall bij de wacht onder stroom gezet. Een expert op dit gebied is de Japanse Chinees "Tjin". Hij is de rechterhand van de Japanse kampcommandant "Takai" (ook een ploert). Tjin is een gluiperige Chinees, die ook onder de Chinezen in de omgeving van ons kamp bijzonder gehaat is.

De reden waarom Mac Dougall onder stroom werd gezet is, dat hij schijnbaar een broek van zijn kameraden heeft gestolen. Misschien om er mee te handelen, wie weet. Zijn commandant Scott bracht hem zelf aan bij de wacht. Binnen 4 dagen zijn 3 Australiërs overleden.

6 februari 1943, een Australiër gek geworden. Paul Kreuger onder de vlaggemast gewoon in hemd en broek, terwijl het bijzonder koud was. Jongens uit de barak brachten nog dekens mee naar buiten, maar hij wilde het niet aannemen.

10 februari 1943, de Japanse kampcommandant vertelde dat prinses Juliana een kindje had gekregen.

21 februari 1943, zes man uit het kamp gevlucht. De volgende dag kwam bij het achterhek een "Sikh" op post en voor bij de wacht inplaats van een "Sikh" een Japanner. Verder zijn er 6 Jappen aangekomen voor versterking. Min en Baven probeerden in de avond het kamp van achteren te verlaten om te handelen. Volgens zeggen heeft de Sikh zijn speer gebroken op een van hen. Het is echter goed afgelopen. Beiden werden bij de wacht gebracht alwaar ze na ondervraging in konden rukken.

6 maart 1943, de 6 man, die op 21 februari ontvlucht waren, hongerig en vermoeid terug in het kamp. Het waren de sgt. Navest, Bout, van Brussel, Kooiman en kanonnier Wisman en Soeters. Allen hadden ze een ander verhaal: van gevecht tegen Chinese rovers, enz. Ze werden door de overste Kapitz ondervraagd en 's middags gingen ze geboeid weg richting Hokorei. Wij allen zouden gestraft worden, omdat we meegewerkt hebben aan de ontvluchting. Er waren n.l. onder ons die de zes man geholpen hadden met Yen's b.v. De straf bestond voorlopig in het werken op zondag.

15 maart 1943, toespraak van de kapitein-adjutant van Kondo, waarin hij o. a. zei dat die zes man zwaar gestraft zullen worden en mocht het geval zich herhalen, de doodstraf toegepast zal worden.

7 april 1943, ruzie tussen de overste Kapitz en de overste J. De overste K. had ons verboden om na afloop van de roll-call over het appèl-terrein van de Australiërs te lopen. Overste J. stoorde er zich niet aan en nu nog wandelt hij rustig over het terrein van de Australiërs.

10 april 1943, conferentie bij de wacht van onze Hoofd-officieren, die van de Australiërs en de Jappen. De Jappen eisten, dat de officieren een stuk zouden ondertekenen, waarin stond, dat ze geen ontvluchtingspogingen zouden ondernemen. Onze overste heeft geprotesteerd doch de Jappen zouden hem fusileren indien hij weigerde. Ook de kapitein-adjutant Chattelin zou hetzelfde lot ondergaan. De overste maakte toen in de barak aan ons bekend dat, indien wij het stuk van de Jappen n. a. v. ontvluchtingspogingen moesten tekenen en wij met ons leven er voor moesten instaan, wij het stuk gerust konden tekenen, daar wij (en ik doel hiermede op de niet-officieren) geen eed hadden afgelegd en de officieren wel.

Periode 14 april t/m 15 juli 1943, laatste hand gelegd aan weg nr. 1. Als "Presento" van de Jappen kregen we wat Chinese whiskey en 23 sigaretten de man, verder een lepeltje zoet vlees uit blik en wat zoute vis.

Aan deze weg nr. I werd gedurende 138 dagen gewerkt, door in totaal 13.128 Hollanders en 10.347 Chinezen (dit aantal verkregen door iedere dag het aantal werkers te noteren en bij elkaar op te tellen). De weg zelf is 5.431 meter lang en heeft heel wat zweetdruppeltjes gekost. Hele bergen zand werd er verzet, doodgewoon met de schop en pikhouweel. Honderden meters in het zand uitgegraven en er waren stukken bij waar we 8 meter diep de grond ingingen, een formele doorgraving.

Bij thuiskomst schoenen gekregen (Amerikaanse). De volgende dag aan weg nr. II begonnen. Na het ontvluchtingsgeval van 6 van onze mensen kregen we van de Jappen een zinken plaatje waarop ons nummer en onze naam vermeld stond. Iedere avond moesten we ons plaatje ophalen, dat aan een groot bord hing vlak bij de Japanse wacht. Enorm veel zieken in het kamp. In het hospitaal liggen nu al 147 Australiërs. Weer iets bijzonders meegemaakt op het werk, waar door een Taiwanese bewaker spelenderwijs een Chinees meisje in de buik werd geschoten. Het meisje is aan haar verwondingen overleden.

Twee Australiërs bij de wacht onder stroom gezet. Ze hadden van de Hollanders etenspannetjes gestolen. Wederom een Australiër overleden.

Onze overste maakt bekend, dat Prinses Juliana op 19 januari een dochter heeft gekregen. Tevens geruchten binnen dat er een landing op Sicilië heeft plaatsgevonden. Dood van de lt. Schmidt, de tweede Hollander die ver van zijn geboorte-grond en familie begraven wordt.

Wederom 2 Australiërs onder stroom gezet, waarom was mij niet bekend.

Half mei enkele gevallen van para-typhus geconstateerd. Daags daarop kregen we een typhus-injectie. Het eten momenteel was erg slecht en weinig. We kregen af en toe verse vis, maar die vis was zo vers, dat er een keuringscommissie werd ingesteld, die het vlees of de vis eerst keurde.

Kranten binnen. Turkije was pro-Engels, Russische soldaat had hoog moreel en in Afrika was het afgelegen.

Op het werk kregen de sgt. maj. van Dijk en de sld. Paap klappen op de rug van de kampcommandant.

8

8 juni 1943, vriendschappelijke boksmatsch in de ring tussen Baven en Hanegraaf, heel interessant. Aan de weg kregen de sgt. maj. Pinkse en kanonnier Snoeren herrie. Snoeren vloog Pinkse naar de keel. (niets ernstigs gebeurd). Regelmatig door het eentonige leven en het verlangen naar de vrijheid botsten mensen met elkaar, wat normaliter nooit gebeurd zou zijn. O. a. een ruzie tussen dokter Peiffer en de sgt. Maassen over extra voeding. Een van de verplegers schijnt steeds wat van de extra voeding voor zichzelf te gebruiken.

Dirk Verhey heeft tijdens het werk een Japanse opzichter, die er steeds op uit was ons te pesten, een paar klappen gegeven. Thuisgekomen werd Verhey middels de tolk ondervraagd. Ook de kapitein Buur, die toen begeleider was, erin betrokken. Gelukkig alles goed afgelopen en van die opzichter geen last meer gehad.

17 juli 1943, moordpartij op 83 Chinezen door de Jappen. Wat precies de reden was, is niet bekend. De Australiërs leden heel veel aan berri-berri en ook onder onze jongens hadden we die gevallen. Vanaf vanavond kregen we elke avond vitamine-B water te drinken.

11 augustus 1943, de Japanse kapitein-adjutant Ida vertelde dat Sicilië in Amerikaanse handen was, dat Rusland een groot offensief was begonnen en big fighting rond Nieuw Guinea. Verder grote gevechten ter zee en in de lucht bij de Salomons. Klein gedeelte van Italië in onze handen.

Niet zo leuk echer was het feit, dat 80% van de Australiërs aan berri-berri leed en 46% van de Australiërs en Hollanders in het hospitaal lag.

28 augustus 1943, de fouragering voor het kamp is met 50% verminderd. Achter elkaar sterven de Australiërs. Heden 2 Aussie's overleden aan berri-berri.

2 september 1943, er werd een typhoon verwacht. De kok in de Japanse keuken, bijgenaamd "de rochelaar", vertelde dat de sgt. Navest, een der 6 ontvluchten, overleden was. Weer een Australiër overleden. Het pakt ons niet eens meer als we horen, dat er weer iemand is overleden. Deze man heeft 35 beroerte-aanval- len gehad voor hij stierf. Vandaag aan weg nr. III begonnen, een geheel nieuwe weg.

4 september 1943, wederom een Aussie overleden. Hij ging 's nachts naar de W.C., kwam terug, werd beroerd, begon te hoesten en overleed. Op de lijst van hen, die er beroerd voor stonden, dus dood zouden gaan, stond hij als nr. 60. Het kan verkeren! Bij de Japanse wacht moeten we een schuilloopgraaf maken.

13 september 1943, sinds een paar dagen ligt de sgt. Roger Five, dirigent van de Australische band er ook beroerd voor. En vandaag om 07.15 in de morgen is ook hij overleden. Een van de populairste en beschaafde Australiërs. Van hem werd ook verteld, dat hij vlak voor zijn dood een lijst heeft gemaakt van hen die reeds gestorven waren en onderaan met datum erbij stond zijn eigen naam.

De heer Heijnen werd in de tuin betrapt toen hij met de Chinezen stond te praten. De Chinezen werden aan de wacht afgeranseld en de officieren mochten drie da- gen lang niet in de tuin komen, wat voor het verzorgen van de tomaten en lombok nadelig was.

23 september 1943, lt. van Ooyen uit de keuken ontslagen en de heer Louet-Feisser ervoor in de plaats. Ik heb vergeten te vertellen, dat enkele maanden terug behoorlijk gehandeld werd in staven suiker. Het is hier in het kamp ver- kocht voor f 10,-- per stuk aan hen, die nog geld hadden. Dekens, die we oor- spronkelijk van de Australiërs gekregen of geruild hadden, brachten bij de Chinees zeker 19 stangen suiker op, d.w.z. voor de eigenaar, die het verkopen wilde. De verkoper maakte er wel 25 stuks voor. Zo werd er in en buiten het kamp ongezien voor de Jappen een levendige ruilhandel gedreven. Het W.C. - corvee speelde hierin de hoofdrol, daar deze mensen iedere dag de W.C.'s moesten schoonhouden en al het vuil buiten het kamp in speciaal gegraven kuilen deponeerden. De artikelen werden in een ruimte onderin de vervoerton (dubbele bodem) verstopt zodat de Jappen het niet in de gaten konden krijgen. Wel was het voorgekomen, dat er na een plotselinge inspectie over deze tonnen bleek dat er dekens in de bewuste bergplaats zaten.

Dit gebeurde o.a. met het Australisch W.C.-corvee. De mensen werden toen voor weg-corvee gebruikt en een nieuw corvee in de plaats gesteld.

Vandaag weer een Australiër overleden en een "staartje" van een typhoon mee- gemaakt. Dat die hevig kan zijn hebben wij ondervonden. Te $\pm$ 2.15 uur in de middag begon het sterk te waaien. De wind werd hoe langer hoe sterker en zo hevig dat de zinken platen (dakbedekking) er als papiertjes af vlogen. In de ba- rakken hadden ze ondertussen de houten ramen dichtgespijkerd of met ijzerdraad vast gemaakt. Je moest elkaar gewoon toeschreeuwen boven de wind uit. Op een gegeven moment zagen we het z.g. badhok in onze richting overbuigen.

Met Coenraad en de Mey was ik op dat moment aan het "snierken" vlak bij het badhok. We renden onze barak binnen waar bijna iedereen "stand-by" was met de weinige spullen die men toen nog had. Mocht onze barak het begeven, dan zouden we naar buiten rennen om een veiliger plaats op te zoeken. Tot 6 uur heeft dit "staartje" van een typhoon nog geduurd eer de wind ging liggen. Buiten het kamp was het een ravage. Telefoonpalen weg geslagen, een heel groot houten gebouw lag tegen de vlakte en naar ik vernam waren er ook doden gevallen.

Sinds kort aan een ander werkje begonnen. Er zouden een aantal stukken afweergeschut komen en wij moesten de kuilen voor de fundering graven. Zuiver defensiewerk voor de Jappen.

10 oktober 1943, vier stukken afweergeschut op het emplacement gearriveerd. In het kamp zijn onze 2 waterputten ingestort en onbruikbaar geworden. Kees van Bendegem betraapt tijdens het verhandelen van een horloge in de barak. Er is niets ernstigs uit voortgekomen.

2 november 1943, te half twaalf in de nacht aanval van Chinezen op de Japanse wacht. Er werd geschoten en ook handgranaten werden er bij gebruikt. De Chinezen staken een goedang in brand en op een hoornsignaal verdwenen ze even plotseling als dat ze gekomen waren. Volgens mij is het een wraakneming op het doodslaan van een hunner kameraden, een dag of twee terug.

17 november 1943, van der Velde betraapt op groenten stelen uit de vrachtauto. Door de Jappen werd gedreigd met inhouding van de vitaminen en op de appèlplaats toespraak van de overste over lijfstraf, dit naar aanleiding van de vraag van de Japanner aan onze leiding om lijfstraf te mogen toepassen, indien er weer gestolen zou worden.

In de barak alles schoon moeten maken voor een inspectie van een of andere "hoge Japanner". Het kamp zelf moest leeg zijn en prompt werden we naar de weg gezonden terwijl de officieren zich in de tuin verdekt opstelden.

22 november 1943, Australiër overleden, gewerkt op het luchtdoelemlacement. De officieren hebben betaling gekregen over de maanden september, oktober en november. Een eerste luitenant kreeg ongeveer 85 yen, een kapitein + 120 yen en een onderluitenant kreeg geen betaling, daar hij voor de Jappen geen officier is. Bekend gemaakt dat de officieren 10% zouden afstaan van hun ontvangen geld om daarvoor varkens te kopen, ter verbetering van het potje voor het algemeen. Op 5 december, St. Nicolaas, zouden we een groot cabaret krijgen van Quo Vadis. Al ruim een maand lang hebben de "Hainan Minstrells" iedere avond geë oefend. Niettegenstaande we weinig tijd hebben, door al het werk, toch regelmatig o.l.v. de sgt. de Leur gerepeteerd daar ons bekend was dat we door ons optreden de mensen een groot plezier zouden doen. Onze technische adviseurs waren de luitnants de Jong en van Ravenswaay Claassen.

5 december 1943, de voorstelling zou om 7.30 uur beginnen maar daar we op de kampcommandant dienden te wachten werd het 8.30 uur eer we begonnen. Met zeer primitieve middelen werd een toneel gebouwd, waarop men o. a. een groot schip uitbeeldde. Ook de Australiërs deden er aan mee met hun jazz-band. Ons stuk "Begin the Béguine" kreeg een bis en van de Japanse commandant als "presento" een emmer rauw vlees en rijst gekregen.

9 december 1943, overleed Bill Wensveen aan berri-berri en dysenterie. Bill werd om 1 uur begraven en daar ik drager was en al lang geen uniform meer had, heb ik er een geleend voor deze gelegenheid. Meneer van der Stok van de Marine sprak enkele woorden bij het graf. Al de miliciëns van de Marine waren hierbij tegenwoordig.

8 januari 1944, vechtpartij tussen 2 Australiërs en ook bij de Hollanders was het raak, de lt. van Ooyen even met de lt. Huizing geknukt.

6 februari 1944, zondag, allen hadden we vrij met uitzondering van de vaste ploeg van 7 man die 's middags op de truck werken. De Hainan Minstrells uitgenodigd bij de sgt. Bongers en Leistra, om onder hun 8-persoons klamboe te komen zingen. Als tegenprestatie kregen we de man een pakje "Black Horse" en wat "fietsbanden" (dit zijn Chin. deegkoekjes).

14 februari 1944, op Hokorei gewerkt en te + 3 uur een klein bombardement door 2 Chinese vliegtuigen. De Taiwanse post, onze bewaker, schoot 23 patronen af op het vliegtuig dat + 5 km buiten bereik was. Een schot trof doel, een Chinees werd in de buik getroffen en overleed even later. Het werk op Hokorei was roadwork. Daar deze weg door oebie-aanplant liep, was het niet meer dan lo-gisch, dat wij probeerden wat van deze knollen te bemachtigen. Soms lukte het, maar bij een fanatieke bewaker kreeg je er de kans niet toe. Ook werd er clan-destien met de Chinezen handel gedreven met het risico dat bij ontdekking door de Jappen je de kans liep afgeranseld te worden met verbeurdverklaring van je handeltje.

19 februari 1944, wederom wegwerk Hokorei. De Tainwanner, die ons vandaag als post was toegewezen, ontdekte dat er verboden waar in de z. g. lege etens-drums zat, o. a. 240 eieren, die hij tot gruis stampte. Hij belooft dit niet aan de "Taicho" door te zullen geven. Ook staven suiker en koekjes die met moeite uit de Chinese kampong waren gesmokkeld werden in de sawah gegoooid. Naar mijn schatting hebben de heren handelaars een schade geleden van minstens 300 yen.

23 februari 1944, vandaag zijn 2 man, t. w. Loof en de Pater uit Roma terugge-keerd met malaria. Roma is een dorpje in de bergen waar een kleine groep Hol-landers voor de Jappen stenen moeten maken op zeer primitieve wijze. Deze stenen gebruikten de Jappen om overal in de bergen forten te bouwen of verster-kingen. Maar daarover vertel ik U straks wel het een en ander.

11 maart 1944, op de "Bult" gewerkt. De "Bult" is een zand-ophoping die door ons werd gemaakt. Op deze kunstmatige heuvel, waar we weken aan gewerkt hebben, staat een Radio-locater van de Jappen. Bij thuiskomst om 12 uur hebben we nog even meegeholpen een kist met Nancy-sigaretten van de wacht naar de officierskamer te brengen. De sigaretten waren bijzonder muf.

18 maart 1944, luitenant Prins met 9 man naar Roma vertrokken. De dominee houdt een lezing over de geschiedenis van het Joodse volk.

8 april 1944, Australische krijgsgevangenen moesten in de bergen aan een weg werken, in totaal ongeveer 24 man. Naar ik van een Australiër hoorde, waren de Australiërs met een aantal Jappen als bewakers per vrachtauto naar het werk gereden. Bij een brug gekomen, kregen ze van de Chinezen vuur en het bevel om te stoppen, waar niet aan werd voldaan. Weer werd er door de Chinezen geschoten en gelijktijdig werden ze door hen overvallen. De Chinezen waren in uniform gekleed. De aanval werd op trom-petsignaal begonnen en beëindigd. Ongeveer 9 Jappen werden vermoord en 9 Australiërs. De oorzaak waarom de Australiërs werden vermoord lag in het feit, dat ze als uitmonstering een halve rijzende zon met de woorden "Australië" op hun hoofddekseel droegen. De Jappen hadden ook een rijzende zon o. a. in hun vlag. Toen een der Chinezen deze uitmonstering zag, doorstak hij de Australiër met zijn bajonet. Zij verkeerden n. l. in de mening, dat de Australiër met de Jappen samenwerkten. 11 Australiërs zijn verdwenen en door de Chinezen mee-genomen. De Chinezen hadden geweren en ook mitrailleurs bij zich, alsmede handgránaten. 's Avonds te + 6.30 uur arriveerde in ons kamp een vrachtauto met 9 kisten, de lijken van de Australiërs, die door een misverstand vermoord zijn. Allen zijn hier begraven.

9 april 1944, zo juist gehoord, dat 3 Australiërs terecht zijn en in het kamphospi-taal liggen. De andere 8 schijnen met de Chinezen mee te zijn gegaan. Hun werd de vraag gesteld of ze met de Jappen meewilden of met de Chinezen, tegen de Jappen.

Tijdens luchtalarm vandaag is een Australiër gewond in het kamp aangekomen. Van hem hoorde ik dat ze met z'n elven met de Chinezen $\pm$ 4 mijl hebben gelopen, tot een kampong werd bereikt. Hier werden de 3 gewonde Australiërs verbonden door 5 Chinese vrouwen van hun Roode Kruis. Ze schijnen hier overnacht te hebben en de 3 gewonde Australiërs werden achtergelaten. Een er van is toen naar Hokorei gelopen en is nu in het kamphospitaal opgenomen.

10 april 1944, Joop de Bree heeft 2 ratten schoongemaakt en in de nassie verwerkt. Voor het eerst in mijn leven heb ik rattenvlees gegeten en het smaakte nog niet eens zo gek!

12 april 1944, het aantal para-typhus patiënten met de koortspatiënten die in het hospitaal liggen medegerekend en de buikpatiënten beloopt 110 man.

16 april 1944, opgenomen in hospitaal. Lig naast brig. Kort, waarschijnlijk malaria.

23 april 1944, brigadier Zijp, overleden aan hersen-malaria. Hij wordt morgen begraven.

20 mei 1944, verhuisd naar de para-typhus afdeling.

25 mei 1944, sgt. Hertig 60 jaar geworden. Na roll-call zijn alle officieren en manschappen bij Hertig geweest, dat zag ik uit het hospitaal. Hem werd ook een zelfgemaakte taart aangeboden van de keuken. 's Avonds gezellig samenzijn buiten ter ere van Hertig. Er werd gezongen en voorgedragen. Regelmatig worden de mensen die in de bergen (Roma) werken, afgelost, alhoewel de meesten terug komen met malaria.

3 juli 1944, te 11.00 uur vertrek per trein naar Roma alwaar we tegen 2.00 uur arriveren. We, dat waren de luit. de Jong, sgt. Ubbink en ondergetekende. Het avondeten hier op Roma bestond uit wat rijst met een beetje vlees en krokot. De volgende dag geen stenen moeten maken, daar de Chinese arbeiders(sters) afgelost worden. Onze barak kreeg een grote beurt, want we hadden veel last van "wandpieten". Over het algemeen is het werk hier in Roma vrijer dan in Hascho. Wel zwaar want je staat uren aan een tafeltje, waar door de Lulu's, zo noemen we de Chinezen die ons helpen, hopen klei op je tafeltje wordt gedeponeerd. Deze klei wordt in de nabijheid van de tafels in een soort kuil gefabriceerd. Een karbouw geleid door zo'n Lulu loopt door deze modderige brei waar regelmatig door hem wat water toegevoegd wordt, zodat deze substantie een dusdanige hardheid krijgt, die het voor ons weer geschikt maakt om middels een houten mal stenen te maken. Eerst worden deze stenen gedroogd in de zon en pas later gaan ze de oven in. Heel primitief maar voorlopig per dag 500 stuks. Onze Japanse "baas" was een korporaal, Jacob door ons genoemd en van de luimen van deze man was je min of meer afhankelijk. Degene van ons, die in de keuken staat (het potje voor ons klaarmaakt) moet iedere dag bij hem fourageren. Heeft hij een goede bui dan was dat in het eten terug te vinden. Ook het baantje van kok was zeer belangrijk. Kon je tegenover Jacob hoe dan ook optreden en was je vindingrijkheid en fantasie goed, wel dan hadden we een goede kok aan hem. Een paar goede koks waren o. a. van Anholt, de Mey en Loof.

14 juli 1944, vandaag zouden vertrekken naar Hascho: Huisman, Martinus en Scheers. De diensten bij het stoken waren als volgt: van 08.00 uur 's morgens tot 08.00 uur 's avonds continu de eerste ploeg, daarna wederom 12 uur achter elkaar de tweede ploeg. Dit wordt dan gerouleerd onder 3 ploegen, elk van 2 man. In de nachtdienst wilde je wel eens geluk hebben om Japanse kaakjes en suiker te gappen. Laat Jacob het niet ontdekken, wat kan die man vreselijk lelijk doen.

21 juli 1944, vertrok de luit. de Jong (als begeleider) met de sgt. maj. Bloemendaal, sgt. Pino, van Anholt en Hegt naar Hascho ter aflossing. Terug uit Hascho kwam de luit. met sgt. maj. Hertog, Slik, Burger en de Vries. Ze hadden prachtig nieuws voor ons. De Geall. waren op 6 juni op 5 plaatsen in N. Frankrijk geland. Zou het nou echt waar zijn ???

3 augustus 1944, vandaag een vrije dag. In de middag zijn we niettegenstaande een zeer sterke stroom de rivier overgezwommen om te proberen wat van de djagoeng aanplant mee te nemen. Teruggaande gebruik gemaakt van de brug TAHILEBASSIE.

Op deze brug ontmoeten we een paar net geklede Koreaanse jongens, die ons tracteerden op rijst met vlees.

De korporaal was vreselijk uit zijn luim en wilde door een ieder van ons meer dan 500 stenen gemaakt hebben. Luit. de Jong heeft alle moeite gedaan hem er van af te brengen. De korporaal heeft n.l. het gemiddelde per uur uitgerekend en kwam tot deze uitkomst. Hij dreigde met voedselinhouding, enz.

Veel malaria onder onze mensen, waardoor regelmatig moet worden afgelost met de weinige gezonde mensen uit Hascho. Regelmatig worden ook de Chinezen afgelost. Wij noemen het "Cairoe".

De Japanse korporaal "Jacob" vertelt ons dat hij afgelost zou worden.

20 november 1944, vandaag 6 man naar Hascho. Allen waren ziek en hadden koorts. Het waren: de Leur, Hansma, Gorter, Kort, v.d. Broek en Bekker.

4 december 1944, ik heb malaria tertiana en lig al enkele dagen in het hospitaal. Vandaag koortsvrij. Uit Roma 6 man terug waarvan 4 man ziek w.o. sgt. van Arck, soldaat Degen en Peperstraten. Op Roma hebben ze een aanval gehad van Chinezen. 2 Barakken waren in brand gestoken. De jongens aldaar hebben nog een Chinees (Berggeit) zien liggen met een bajonetsteek in de rug en zijn schedel opengekloven, zodat de hersens zichtbaar waren. Het grootste deel van onze mensen had toen bescherming gezocht aan de kaliekant ondanks regen en wind om niet neergeschoten te worden !

6 december 1944, het is nu bar koud en er staat veel wind. De corveeërs op Hokorei hebben het heel zwaar. Ze vertrekken 's morgens met donker voor 7 uur en komen 's avonds bekaf te 9 uur of later terug. 4 Man uit Roma terug, waaronder de luit. en Schelt, die goed ziek waren. Begeleiders waren de sgt. Bertling en v.d. Boom.

8 december 1944, meneer v.d. Stok en Bertling terug naar Roma. Geen aflossing voor Schelt en v.d. Boom bleef ook thuis, daar er te weinig mensen waren voor de Hokorei-ploeg. We voelen ons met de dag zwakker worden en steeds zijn er meer zieken door ondervoeding. Tegenwoordig krijgen we rode rijst met veel steentjes en zand erin. Sgt. Verroen overleden. Bijzonder veel last van pijnlijke voeten, kan er niet op lopen. Temperatuur Hainan was 45 graden Fahrenheit. Vandaag de 29e december is het precies een maand geleden dat ik werd opgenomen en ben er nog niet uit. Naast mij ligt de sgt. Lubbers, waar ik vrij veel gesprekken mee heb.

21 januari 1945, vertrek van luit. de Jong naar Roma. Evenals de Leur enkele bloedinjecties gehad, wegens zwakte. De Leur kreeg ze van de ziekenverpleger Aartsma en ik van Pa Veldhuis. De Jappen korten steeds de hoeveelheid rijst in.

27 januari 1945, verjaardag van Pa Burger. Vanavond eten we lekkere rijstkoek ter ere van Pa. Het was erg gezellig geweest.

8 februari 1945, de fourageringen zijn bijzonder slecht. Zo nu en dan krijgen we 3 kg. zoute visjes en dit is dan berekend voor ruim 200 man. Zo ook de hoeveelheid vlees. De tijd dat we 20 tot 30 kg vlees kregen voor 200 man is nu voorbij. Gisteren slechts een pond ontvangen. Voor de zoveelste maal heeft de Jap de hoeveelheid rijst ingekort. De portie die we nu krijgen is zo klein, dat het werkelijk hongertijden is geblazen.

23 februari 1945, 2 man uit het kamp gevlucht, t.w. sgt. maj. Hansma en Roelofs. Tjin, de tolk kwam met de overste persoonlijk in het hospitaal om op te nemen wat er also over was aan goederen van Roelofs. Wat zullen de gevolgen zijn ? Beun en Rouette vertrokken naar Roma.

7 maart 1945, Paul Kreuger aan de Japanse wacht behoorlijk afgeranseld, daar hij het avondpotje van v.d. Berg had opgegeten en voor nog enkele andere feiten werd hij gestraft. De berichten die binnenkomen omtrent de oorlog zijn hoopvol. In het kamp zijn veel ratten vallen gemaakt, zelfs ratten worden nu gegeten. Het werk op de Japanse batterij is bijzonder zwaar. De Jap staat daar achter je met een stuk hout. Gewoon afgevoerd zijn de jongens als ze thuis komen. We leveren nu ongeveer 40 man aan de Jap voor corvee. Meer kan niet aangezien de rest of ziek of met wonden in het hospitaal ligt. Door ons is aan de wacht geprotesteerd over de behandeling aan de nieuwe batterij. Een Aussie is de pols radicaal kapot geslagen.

16 maart 1945, 2 Japanse officieren maakten in onze "stafkamer" bekend dat de jongens 14 dagen vrij zouden krijgen ingaande morgen. Vandaag heel wat minder rijst gefourageerd. We krijgen meer rijst zodra we weer gaan werken aldus een Japanse officier, die het aan de Australiërs vertelde. De draden om het kamp heen vandaag onder hoogspanning gezet. Waarom ? Is het om het vluchten tegen te gaan naar de Chinezen ?

26 maart 1945, het is momenteel al zo erg in ons kamp dat indien iemand van de honger iets steelt van een ander, hij 20 of 30 stokslagen krijgt. Een ziekenverpleger is er dan bij tegenwoordig. Vandaag is korporaal V. aan de beurt. Hij moet dan op tafel liggen en krijgt van zijn ranggenoten 30 stokslagen. Dit systeem is met toestemming van onze overste ingevoerd. Het wordt gewoon een schouwspel zoals het hier gaat. Een stelletje vermagerde krijgsgevangenen rond een tafel, waarop een ander lijfstraffen ontvangt.

27 maart 1945, in de middag hielden de Jappen huiszoeking. Doel van deze huiszoeking was: verboden wapens. Bij de Aussie's zeer veel rijst (gestolen tijdens corvee) gevonden. Bij onze officieren is een mooie kijker weggehaald. Ook tangen, bijlen en andere scherpe voorwerpen zijn door de Jappen weggehaald. Daardoor vandaag erg laat gegeten. Er was ongeveer 60 kg prei gefourageerd, anderhalf kilo vlees en nog wat groenten. Bijna iedere avond hebben we luchtalarm. De laatste 3 dagen zijn er zelfs bommen geworpen. Zou de vrijheid in zicht zijn ?

1 april 1945, Pasen. Van wat rijstemeel hebben we een paasbrood gemaakt voor vanavond. Van datzelfde rijst ook wat gist gemaakt, wat nodig was voor het Paasbrood.

De fourageringen de laatste tijd bijzonder slecht. Wat Hainanperen en zo nu en dan een paar kilo zoute viskoppen, was alles.

2 april 1945, in de middag is Hascho gebombardeerd. De overste Jager deed een beroep op de mensen die een tuintje hadden, om wat groenten af te staan voor het algemeen. Weer houdt de Jap inspectie. Nu veel olie gevonden.

6 april 1945, uit de Jappen-goedang een baal rijst gestolen. Hoop dat de menage-meester er niet achter zal komen. Er is al enige dagen niets gefourageerd. Overste Kapitz tot ons gesproken over wat wij moesten doen bij een eventuele landing van de Geallieerden. Hij achtte een landing mogelijk binnen enkele dagen.

7 april 1945, vandaag is het 3 jaar geleden dat de Jappen ons overmeesterden op Ternate. Dit feit werd in onze drum herdacht met de man een pannetje pap met suiker. Vandaag 3 man uitgebroken t.w. dokter von Metzsch, meneer Kuyper en de sgt. Lubbers. De Jappen hebben getracht uit de voetsporen na te gaan in welke richting de heren vertrokken zijn. In hoeverre zij erin zullen slagen? De hele dag bombardementen gehad op de haven. Het begint er inderdaad op te lijken dat de Amerikanen zullen komen. Ik hoop het en met mij de anderen. Gelukkig hebben we nog een beetje Chinese tabak die we omruilen voor tomaten uit de tuin of wat rijst. Anders waren we er al lang aan gegaan.

12 april 1945, heel slecht gefourageerd. We krijgen nu de man voor de hele dag slechts 200 gram rijst en wat oebie. In het kamp wordt er rijst verkocht voor 15 yen een tinnetje. De hele dag luchtalarm geweest.

15 april 1945, Kommers heel voorzichtig het kamp verlaten om buiten eens na te gaan of de mogelijkheid bestond van een ontvluchting. Kwam tegen 7 uur in de avond terug. Hij had buiten goed eten gehad, maar was van mening, dat de Chinezen niet te vertrouwen zijn.

16 april 1945, 8 man er tussen uit geknepen, Australiërs en 2 Hollanders, t.w., Hanegraaf en Bevers. Onder de Aussie's bevond zich ook de hoofdofficier majoor Mac Cree. Japanse patrouille uitgerukt om de mensen op te sporen. In onze keuken bezoek gehad van een Japans officier van de voeding die alles opschreef wat en hoeveel we per dag kregen.

18 april 1945, toespraak van de majoor Tieland, daar de overste ziek was. Het hield o. a. in, dat de draadversperring om ons kamp onder spanning staat van 750 volt. Verder moesten we elkaar helpen in deze tijd bij het onderhoud van de tuintjes, daar er te veel mensen waren, die wegens zwakte niet meer konden werken in hun tuin. Onze vriend Burger ligt nu ook al een dag of 15 aan de dysenteriekant van het hospitaal. Hij wordt verdacht van paratyphus evenals dr. Gout. Eet erg slecht, wat in deze dagen van een tekort aan voedsel, hopeloos is.

30 april 1945, verjaardag prinses Juliana. Vrij veel oebie gefourageerd. Toespraak van overste Kapitz, waarna "Wilhelmus" en "Nederland is herrezen" gezongen werd.

Japans bulletin door Bloemendaal binnen gesmokkeld, waarin staat dat Berlijn praktisch is gevallen. In zijn toespraak haalde de overste dan ook aan dat Duitsland gevallen en Nederland bevrijdt is. Vandaag weer een Australiër overleden. We krijgen nu nog minder rijst, n.l. 168 gram de man. Wij hebben nu echt honger en het moet niet te lang meer duren. Gelukkig nog wat groenten in de tuin. Bij de wacht geprotesteerd door onze overste en die van de Australiërs. Met Burger gaat het goed.

8 mei 1945, vandaag is het rijst fourageren. Hoeveel gram zouden we nu krijgen? Wat nu volgt uit mijn dagboek is niet door mijzelf bijgehouden, maar door mijn vrienden Burger en de Mey, daar ik een poging doe om voedsel buiten het kamp te zoeken voor ons.

9 mei 1945, Bergman vanwege de honger over de draadversperring met spullen om te ruilen tegen voedsel ongeveer half elf in de morgen. Kwam ongeveer half vier met een Jap het kamp binnen. Niet lang daarna het hele kamp aantreden. De Japanse batterijcommandant gearriveerd en Bergman moest de plaats aanwijzen waar hij er uit was gegaan. Tien over half vijf was het inrukken voor het kamp en moest hij naar de wacht en vandaar uit ging hij geboeid per motorziespan naar een andere plaats. Vandaag mijnheer Schreuder van de Marine overleden.

Noot van mijzelf

Per zijspan werd ik naar de Japanse luchtdoelbatterij gebracht, een plaats ongeveer 10 minuten lopen verwijderd van ons kamp. Daar werd ik behoorlijk onder handen genomen en bij de wacht vastgebonden. Nog even wil ik memoreren, datgene wat ik meemaakte vanaf het moment dat ik ons kamp verliet, totdat de Jappen mij weer terugbrachten. Vanwege de zeer slechte voedselvoorziening en gedreven door de honger had ik mij voorgenomen, kostte wat kost, het kamp te verlaten en buiten eten te zoeken voor mijn drumgenoten en mijzelf.

Ik sprak vrij goed Japans en verkleedde mij als Taiwanner. Met een bundeltje kleren, hetwelk ik ruilen zou tegen voedsel, bij de Chinezen, zou ik dan over de draadversperring springen. Hierbij zou de Mey mij helpen, daar het levensgevaarlijk was, indien ik de draad hoe dan ook raakte. (hoogspanning).

Iets over tien was het rustig buiten, daar er juist soep werd uitgedeeld en van deze kans maakte ik gebruik, temeer daar de Japanse schildwacht op dat moment de andere kant van het kamp afpatrouilleerde. Met mijn linker voet op een houten paal en met mijn rechter op de schouder van de Mey, sprong ik over de draadversperring, die weer ongeveer anderhalve meter van de elektrische draadversperring lag. Kwam temidden van de cactussen terecht wat wel zeer deed.

Rende steeds dekking zoekend in de richting van de haven, waar barakken stonden van Chinese contract-koelies. Onderweg nog een laagvliegende Amerikaanse bommenwerper gezien, die de haven even bombardeerde. Uiteindelijk bereikte ik de Chinezen, doch kon mijn spullen slechts gedeeltelijk kwijt tegen staven suiker. Nadat ik mijn honger met wat rauwe oebie had gestild, toog ik verder richting haven. Plotseling bevond ik me op een terrein dat geheel met prikkeldraad was omgeven. Ik bemerkte het te laat. Midden in dit terrein was een hoge uitkijktoren (houten constructie) gebouwd. De Japanse post riep mij in het Japans aan en wegvluchten kon niet meer.

In het Japans antwoordde ik hem zo goed als het ging, dat ik onderweg was naar Roma en van beroep stenenmaker was en dat ik was verdwaald. De man grijs slachte vriendelijk, maar ik voelde dat het mis ging. Ik werd door hem in een houten keet gebracht waar meerder Jappen met samurais bewapend aan een tafel zaten.

Ook hing er een grote wereldkaart aan de wand. Hier vroegen deze "economen", want dat waren ze (gemilitariseerde burgers) zonder me te slaan, waar ik vandaan kwam. Verder waar of ik geboren was, enz. Ik wees hun op de kaart het eiland Java aan en de plaats waar ik vandaan ben gekomen. Stomverbaasd keken ze me aan. Dat kon niet, zeiden ze, daar de verbinding met Java niet meer bestond en geen schip Hainan meer aandeed vanwege de blokkade der Geallieerden. Enfin, uiteindelijk viel ik door de mand en begrepen ze dat ik een ontsnapte krijgsgevangene was, van het Hollandse - Australische kamp.

Ik werd in een stinkend hok gestopt, waar reeds een zestal Chinezen zat opgesloten. Ondertussen belden ze de Japanse wacht op en tegen de middag kwam een Japans soldaat per fiets mij ophalen. Bij aankomst in het kamp stond alles aange-treden, Hollanders en Australiërs. Nadat ik bij de Japanse wacht flink was afgerammeld door de wachtcommandant, werd onze luit. adjudant geroepen. Even daarna moest ik weer knielen en werd ik door een soldaat van de wacht afgeranseld totdat zijn stok brak. Een andere stok werd gehaald en het ranselen begon opnieuw. Ik liet me toen vallen en hield me bewusteloos, daar ze anders door zouden gaan met slaan.

Inderdaad hield het ranselen op en even later hoorde ik een motor aankomen en arriveerde de Japanse batterijcommandant, een jong officier. Ik werd met emmers water z.g. bijgebracht en met zijn samurai prikte hij me in de rug. Daarna moest ik hem de weg en de plaats aanwijzen waar ik over de draad was geklommen. Ter plaatse aangekomen moest ik hem vertellen wie mij geholpen had bij het ontluchten. Ik zei hem dat ik het in mijn eentje had gedaan. Dat kon niet volgens hem, want dan was ik wel door de stroom geraakt. Ik moest en zou vertellen wie mij geholpen had. Ik heb het hem niet verteld. Enfin, ook de luit. adjudant kreeg enkele tikken en weer moest ik terug naar de wacht, waar ik werd geboeid en in de zijspan van hem moest plaatsnemen. Ben toen naar de batterij gebracht, alwaar ik een z.g. "Japanese Naval-test" zou ondergaan. Deze straf beschrijf ik liever niet, aangezien het vreselijk was. In het kort kwam het er op neer dat ik 3½ dag geestelijk werd "bijgewerkt" zonder eten en drinken. Ik geef nu het verhaal weer over aan mijn drumgenoten, die mijn dagboek verder verzorgden.

10 mei 1945, de Japanse menagemeester confereert met beide oversten over de voeding. Beloofd als vanouds gouden bergen. Ongeveer 7 uur 's avonds vernomen dat Bergman op de Japanse luchtdoelbatterij werd vastgehouden. de kpl. Vos en Niessen gevochten over drinkwater.

11 mei 1945, Peerke Donders en Kommers gevochten. En dat alles om een klein beetje rijst. Sgt. Braaksma is bij het zoeken naar slakken voor de soep, tegen de hoogspanningsdraad gelopen en ernstig aan zijn hals gewond. Omstreeks 11.07 uur is het gebeurd. De Japanse kwartiermeester 's middags nog 40 kg rijst gebracht inplaats van oebie.

12 mei 1945, nieuwe Taischo en de gehele wacht vervangen. (sergt.-majoor) 2 keer luchtalarm gehad.

13 mei 1945, Bergman teruggekomen, gebonden aan een touw bij de wacht.

26 mei 1945, binnen 10 dagen vier Australiërs en twee Hollanders overleden t.w. miliciën korporaal Mulder en luit. de Jager-Gerlings. De eerste aan ondervoeding de tweede aan malaria, en ondervoeding. Vandaag bulletin binnen met inhoud: Hitler doodgeschoten, Göebels zelfmoord gepleegd en Duitse leger in Italië gecapituleerd.

28 mei 1945, Overste Scott van de Aussie's namens de Hollanders en Aussie's naar de wacht om aan te dringen op betere voeding. Nieuws n.l. op 8 mei gehele Duitse leger gecapituleerd. Op 9 mei ultimatum aan Japan, tot onvoorwaardelijke overgave, door de Japanse keizer verworpen.

29 mei 1945, 14 man uit Roma terug. Bij het avondeten wat toespijs gekregen. Rijst door de Japanse wacht achtergehouden.

3 juni 1945, adjudant de Winter overleden. 26 kg zout gefourageerd en voor 3 maaltijden witte rijst. Daarna krijgen we weer rode padi. Australiër overleden.

6 juni 1945, sgt. Ubbink van de Artillerie te 14.30 uur overleden. Zijn potje pap werd onder 3 man verdeeld, die dat het hardste nodig hebben.

7 juni 1945, vandaag is de vijftigste Australiër overleden.

8 juni 1945, in de avond vlees en semangka gefourageerd. Eindelijk vlees. Helaas, van 8 kg vlees werd slechts 2½ kg goedgekeurd. Het afgekeurde, door enkele jongens stilletjes uit de mesthoop opgegraven en opgegeten.

10 juni 1945, kregen bij de fouragering heden een baal katjang-idjo van Hirata persoonlijk. Verder hebben onze doktoren Hirata kunnen overtuigen, dat de zieken geen berri-berri, maar honger-oedemen (opzwellingen) vertonen. Schonere beloften kwamen van Hirata los. Kanonnier Sieben overleden (17-6-'45)

19 juni 1945, goede fouragering: 4½ kg vlees, 2 kg botten, 18 kg zout. De stemming in het kamp onder elkaar wordt hoe langer hoe slechter. Er zijn zo nu en dan ergerlijke toestanden. Vele hoofdofficieren staan in het krijt bij een soldaat omdat deze soldaat eten (afval van de Japanse keuken) aan hen levert.

23 juni 1945, in drie dagen 3 Aussie's overleden. Wilde geruchten van de Japanse korporaal van de wacht aan sgt. Finn van de Australiërs, omtrent convooi voor Hawaii op weg naar Japan bestaande uit 1400 Amerikaanse transport- en oorlogsschepen met 750.000 man. Ze zijn reeds 10 dagen onderweg.

24 juni 1945, wederom Australiër overleden. Het gaat bijzonder hard. Ook bij ons staan vele op de nominatie.

26 juni 1945, kanonnier Passchier overleden.

28 juni 1945, sma. Payralbe (Inf.) overleden na kort geleden weer in zijn oude rang van sgt. maj. te zijn hersteld. 2 Aussie's overleden.

30 juni 1945, kanonnier Kah overleden.

1 juli 1945, kanonnier Scheers overleden. Japanse korp. van de wacht heeft aan de Mey gevraagd hoeveel rijst wij wel van de keuken krijgen van de 500 gram padi. Toen hij hoorde dat het maar 300 gram was zei hij dat het te weinig is en dat de keuken steelt. De Mey meldt dit gesprek aan de overste Kapitz. Vandaag bekend gemaakt dat er voortaan 330 gram de man verstrekt wordt. Morgen krijgen we zelfs 360 gram, "omdat de keuken zuinig gemalen heeft", toch wel vreemd. Dat dit juist na de informatie van die korp. van de wacht gebeurd is. Kapitein Schouten overleden, bijzonder goed officier.

4 juli 1945, militie-soldaat Paap overleden.

5 juli 1945, mil sld. Visser en kanonnier Bekker overleden. Dat zijn dus 5 doden in 5 dagen van juli, allen Hollanders.

12 juli 1945, mil. sld. van Zenden overleden.

13 juli 1945, de zestigste Aussie overleden.

14 juli 1945, fourier Hogendoorn overleden. De hele wacht op Tsjin na, is vervangen.

16 juli 1945, sgt. Gorter overleden, na in zijn oude rang hersteld te zijn.

19 juli 1945, sgt. Visser (inf.) overleden op zijn 51e verjaardag. Bergman mag nu veel meer vrijheid genieten en hoeft niet meer met een touw om zijn lijf te lopen. Hij slaapt nog wel bij de wacht en heeft dan de mogelijkheid om extra eten uit de Japanse keuken te gappen. Zijn gevangenschap is voor de Leur en schrijver dezes (Pa-Burger) een zegen geworden. Deze twee hebben nu de kans weer wat aan te sterken.

21 juli 1945, geniesoldaat Meurs overleden. Hij had voor 100 gram tabak een maand lang zijn middagpotje verkocht en daarvoor in de plaats allerlei rotsooi gegeten, evenals Hesseling die ook binnenkort wel zal sterven.
47 Hollanders zijn er ondertussen (van de 237) Hollanders overleden.

23 juli 1945, sgt. Braaksma (inf.) overleden. Wel tragisch nadat hij op miraculeuze wijze de ernstige verwondingen van het prikkeldraad onder stroom heeft overleefd.

24 juli 1945, Ds. van Leeuwen overleden na een kortstondig ziekbed aan beri-beri, buik en zwakte. Bergman heeft juist gisteren een kippen eitje gegapt en aan de dominee gegeven, die er heel blij mee was. Wie de dominee vandaag voor het laatst nog wilde zien, kreeg er de gelegenheid voor. Hij was reeds gekist. Een man die geestelijk veel voor de jongens betekende, ongeacht geloof.

26 juli 1945, sgt. maj. Wijma (Art.) overleden.

27 juli 1945, kanonnier Kreuger overleden. Zijn geweldige wilskracht heeft hem nog zo lang in leven gehouden. Hij heeft 1200 gulden aan bonnen, betaalbaar na de oorlog, voor geleverde tomaten, eieren, suiker, sigaretten, enz.

28 juli 1945, meneer Goudschaal overleden.

31 juli 1945, Aussie overleden, 21 doden in één maand tijd !
In de afgelopen week elke dag luchtactiviteit gehad. De Jappen laten ons schuil-loopgraven maken.

3 augustus 1945, sgt. Oosterhout (Inf.) overleden gelijk met een Aussie.

6 augustus 1945, sgt. Stakenburg (Inf.) en sld. Kommers (Genie) heden overleden.

10 augustus 1945, brigadier Odekerken (Art.) overleden. Nu nog 180 Hollanders over van de 237.

17 augustus 1945, brigadier Vos (Genie) overleden. Als een geweldige verrassing kwam vanavond het bericht: 200 gram rijst als avondmaaltijd. Hirata (Japanse menagemeester/kwartiermeester) is in het kamp in conferentie met de doktoren. Eindelijk, eindelijk na 3 weken niets dan gedroogde oebie. Welke belofte zal Hirata ons nu doen ? Hij heeft beloofd vet of olie en elke dag vlees. Over 4 dagen krijgen we varkens.

20 augustus 1945, sgt. maj. Oudshoorn (Art.) overleden.

22 augustus 1945, in 4 dagen tijds 3 maal inspectie gehad van Japanse fourage-officier, een kolonel en een Japanse dokter. Aanbod gekregen om hospitaal met 46 bedden te betrekken aan het strand te Hascho. Niet aangenomen wegens gebrek aan personeel. Vandaag 2 varkens gefourageerd, 39 en 35 kg vuil gewicht, voor het hele kamp.

23 augustus 1945, alweer een nieuwe wacht ! Dit is in een week tijds 2 maal gebeurd. Van de Jappen kinine en andere medicijnen ontvangen. Wijzen al deze verstrekkingen en vriendelijkheden er op dat de oorlog ten einde loopt ? Er gaan geruchten van aan de gang zijnde besprekingen tussen de Geallieerden en de Jappen. De fourageringen zijn ook beter geworden.

24 augustus 1945, militie matroos-schrijver F. Coenraad overleden !

25 augustus 1945, het dak van de Hollandse barak beschilderd door de Jappen met oranje letters op zwarte ondergrond de letters P. O. W. (Prisoner of War). Te + 3.30 n.m. waren de P en de W klaar en daar kwamen 2 P-51'ers (Mustangs) aanvliegen om even later weer te verdwijnen. Hoe ver staat het met de oorlog ? Om + 8 uur in de avond kwam een Japans officier aan de wacht. Onze commandanten werden er ontboden en hen werd medegedeeld, dat de oorlog met Japan de veertiende augustus was beëindigd. Wij vierten in onze drum waren nauwelijks klaar met ons eten, toen we het bericht hoorden. Wat een blijdschap ! Wat een gefeliciteer ! Er waren er die lachten, anderen snikten en schreiden onbedaarlijk ! Wie het doen kon ging snierken. Onze drum maakte pap met suiker en wat katjang-idjo ! Het kamp gaf een aanblik als van een Pasar Malam. Om 3 uur in de nacht begonnen velen weer te koken.

27 augustus 1945, te ongeveer 11.00 uur in de morgen een groot Amerikaans vliegtuig in de buurt, beschrijft vele cirkels. Laag vliegend laat het + 26 parachutes neer. Wat zouden die bevatten ? Er is geen honger meer in het kamp. Gisteren veel medicijnen ontvangen. Veel vitaminen B injecties tegen beri-beri. De stemming is geweldig. We kijken vooruit en verlangen naar hetgeen ons te wachten staat. Waar gaan we heen voor herstel van onze gezondheid ? Manilla krijgt van ons de grootste kans.

28 augustus 1945, Japanse kolonel dokter uit Sanga aangekomen. Over 1 à 2 dagen gaan al onze patiënten naar Sanga in een hospitaal met 200 bedden. Er zal verder voor de zieken beschuit, melk enz. komen. Vandaag 2 Aussie's overleden.

29 augustus 1945, de oversten met hun adjudanten confereren in Hascho met de Amerikanen en de Jappen. Plan is om over 2 dagen naar Sanga te vertrekken en binnen 14 dagen per hospitaalschip naar de Philipijnen. Toen de Amerikanen de klachten over en een beschrijving van de toestand in ons kamp hoorden, stonden ze een deel van hun eigen voorraad af om alvast de zieken te helpen. De overste kwam terug met een radiotoestel en medicijnen. Hedenmiddag 5 man Amerikanen in het kamp. Hun eerste order was: geen contact meer met de Jappen. Er werd na een rondgang door de ziekenbarakken direct beslist dat morgen met spoed de zieken zouden worden afgevoerd. Geen dag langer in zo'n rotzooi ! Zelf ben ik per Engels schip en velen met mij, naar Hong Kong gebracht om aldaar wat op krachten te komen. Het leven was daar goed, maar ons trok Java. Uit krantenberichten opgemaakt dat ook daar een terreur heerste en wel van Soekarno.

Vele Europeanen zaten daar nog in kampen. We wilden graag naar Java, doch de Engelsen stonden het niet toe. Maar dat is een ander verhaal.

OPGAVE VAN OVERLEDEN P.O.W. MILITAIREN VAN DE AMBON-HAINAN GROEP

Naam	Rang	stb. no.	datum geb.	datum van overlijden	Doodsoorzaak
1 P. G. F. Bekker	sgt. tit. Inf.	91134		3-3-42	Verwondingen
2 L. J. v. d. Werf	Mil. sgt.	199402	25-4-02	idem	Bac. dysentery
3 F. J. T. Staa	Kan. tkl.	85594		16-3-42	dysentery
4 I. J. Hodseltmans	Kan. tkl.	95467	7-12-19	idem	Landmijnongeval
5 F. H. van Sandick	Res. 1e Lt. S. D.		10-11-08	idem	t. g. v. stokslagen
6 J. Creutz Lechlitrer	1e Lt. Inf.		1-7-10	idem	idem
7 J. Ph. Redert	Res. 2e Lt. S. D.			23-7-42	idem
8 A. G. M. Schouten	Kap. Inf.		25-6-09	Hainan	(Hsio-Ling) Ondervoeding Beri-beri
9 F. Ch. Elemans	Kapt. mil. adm.		6-10-07	idem	Dysentery Beri-beri
10 P. J. v. Leeuwen	Kapt. veldpred.			24-7-45	Ondervoeding Beri-beri
11 P. Jager Gerlings	1e Lt. Art.		30-1-16	idem	Ondervoeding
12 F. W. Smith	1e Lt. Inf.			16-5-45	Dysentery en Malaria
13 L. G. Looyen	Res. 2e Lt. Gi.			16-5-43	Scheurbuik
14 J. G. v. Raam	Olt. Inf.			31-8-45	Beri-beri Arthritis
15 J. B. Goudschaal	Lt. t. zee 2e kl.		27-3-05	idem	Scheurbuik Beri-beri
16 O. Ch. Schröder	Lt. t. zee 2e kl.		21-4-06	idem	Beri-beri
17 H. de Winter	Adj. O. O. Inf.	82415		9-5-45	Ondervoeding Beri-beri
18 H. Oudshoorn	S. M. I. Art.	90912		3-6-45	Scurvy Beri-beri
19 R. Wijma	S. M. I. Art.	85864	14-1-01	idem	Ondervoeding
20 J. A. Payrable	S. M. A. Inf.	82887	3-9-01	idem	Uithongering
21 J. v. d. Berg	Sgt. Art.	92443	14-8-15	idem	Ondervoeding Beri-beri
22 A. J. Kesseling	Sgt. Art.	82981		21-7-45	Uithongering
23 N. Ubbink	Sgt. Art.	91411	29-8-14	idem	Ondervoeding, dysentery
24 F. W. Hogendoorn	Four. Art.	85033		6-6-45	Ondervoeding
25 J. Bloemink	Sgt. Inf.	86354		14-7-45	Amoebedysentery
26 M. M. v. Oosterhout	Sgt. Inf.	85718	24-2-04	idem	Ondervoeding
27 F. Stakenburg	Sgt. Inf.	88763		3-8-45	id. scurvy pellagra
28 J. N. W. Visser	Sgt. Inf.	94417	14-7-94	idem	Bac. dys. Beri-beri
29 F. A. H. Braaksma	Sgt. Inf.	92845		19-7-45	Ondervoeding
30 A. Verroen	Sgt. Inf.	84409		22-7-45	Beri-beri, dysentery
31 S. Gorter	Sgt. Genie	89127		14-12-44	Uithongering
32 J. R. Odekerken	Brig. Art.	93795		16-7-45	Ondervoeding, Beri-beri
33 H. van Barneveld	Brig. Art.	93875	13-7-15	idem	Scheurbuik, ondervoeding

vervolg

Naam	Rang	stb. no.	datum geb.	datum van overlijden	Doodsoorzaak
34 J. J. Seip	Brig. Art.	92802		23-4-44	Hainan(Hsiao-Ling) Malaria
35 G. J. Asjes	Brig. Genie	91463		28-3-45	idem Beri-beri
36 B. V. Vos	Brig. Genie	92351		17-8-45	Scurvy ondervoeding
37 J. H. Sieben	Kan. tkl.	93104		17-6-45	Uithongering
38 H. A. Melse	Kan. tkl.	95172	18-12-16	24-3-45	Dysentery, Beri-beri
39 S. H. Scheers	Kan. tkl.	96455		1-7-45	Ondervoeding
40 P. Passchier	Kan. tkl.	95006	26-1-14	26-6-45	Uithongering, beri-beri
41 J. Bekke	Kan. tkl.	94846	29-8-13	5-7-45	Darmontsteking
42 W. J. Kah	Kan. tkl.	95183		30-6-45	Malaria
43 H. Kreuger	Kan. tkl.	91282		27-7-45	Beri-beri
44 H. G. den Hollander	Ldst. sld.	5597	23-10-97	2-12-42	Tropicalsproe
45 J. H. J. Visser	Ldst. sld.	242403	7-1-03	4-7-45	Geperfor. ingew.
46 J. G. van Zenden	Ldst. sld.	6105		12-7-45	Ondervoeding, Beri-beri
47 M. J. van Diejen	Ldst. sld.	208395		20-4-45	Ondervoeding
48 C. C. Paap	Mil. sld. Inf.	194811	10-8-11	4-7-45	Scurvy, Beri-beri
49 G. F. Kommers	Sld. radiotel.	95878	17-12-19	6-8-45	Beri-beri
50 G. Swijtink	idem	94389	29-11-12	27-4-45	Bac. dysentery
51 C. Meurs	idem	94163	1-3-20	21-7-45	Uithongering
52 W. Wensveen	Marine Korpl. tel.	13495	18-7-96	9-12-43	Beri-beri, Dysentery
53 R. Mulder	idem radiotel. M. R.	12-7-12		14-5-45	Uithongering
54 F. H. Coenraad	Mil. schrijver M. R.	20119		24-8-45	Dysentery
55 C. Bierenbroodspot	Kan. tkl.	91919	4-7-18	1-9-45	Hainan(Sanja) Beri-beri
56 C. M. Kort	Brig. Genie	91314		16-9-45	Scheurbuik, Beri-beri
57 F. Algera	S. M. I. Inf.	85919	22-9-05	28-9-45	Darmperf. Amoebedys.
58 J. T. Bout	Sgt. Inf.			9-11-44	Hainan(Sanja)
59 P. van Brussel	Sgt. Inf.	91025		14-4-43	idem
60 H. P. D. L. Soeters	Sgt. Inf.	89154		2-3-44	idem
61 G. J. Navest	Sgt. Inf.	93000	22-8-15	26-8-45	idem
62 A. Kooymans	Sgt. Art.	91549	14-8-14	4-10-43	idem
63 W. M. P. Wisman	Kan. tkl.	94022		22-8-45	idem

Deze zes zijn in febr. 43 uit het kamp Hsiaso-Ling ontvlucht. Uit eigener beweging teruggekeerd en op 6-3-43 door de Jappen overgebracht naar Sanja (Hainan)